

DERİN EKOLOJİ ÜZERİNE BİRKAÇ NOT

Uzman Merve GÜNESEN

Çevre sorunları, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanlığı tehdit eder duruma gelmiştir. Çevre sorunlarının kökü çok eskilere dayanmakla birlikte sonuçları, Sanayi Devrimi sonrasında daha da hissedilir olmuştur. Önceleri yalnızca kirlenmek olarak algılanan ve gündün güne toplumsal yaşantının tüm alanlarını kapsayan bu sorunlar üzerinde tartışma ve araştırmalar gittikçe yoğunlaşmaktadır (Görmez, 2003: 12). Bunun sonucunda ise kökleri farklı düşünce, ideoloji ya da değer sistemlerine dayanan çevre yaklaşımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşımlar, klasik çevre korumacı yaklaşımdan farklı hareketler olarak gelişmiştir (Sezer, 2013: 18). Derin ekoloji yaklaşımı da çevre korumacı yaklaşımın yetersizliğini gören ve doğanın korunması için farklı bir düşünsel ve siyasal yapılanmayı öngören düşüncelerden biridir (Kırışik, 2013: 50). Derin ekolojiye göre çevre krizinin en önemli sebebi mevcut düzendir. Bu sebeple, çevre bunalımından kurtulmanın yolu kişisel ve kültürel bakımdan kökten değişikliklerin yapılmasıdır (Des Jardins, 2006: 402).

Derin ekolojinin ilk tohumları John Muir, Aldo Leopold ve diğer Toprak Etiği kavramı hareketi destekçileri tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde atılmıştır (Önder, 2003: 150). Derin ekolojide, Leopold'un "bir dağ gibi düşünmek" deyişi etkilidir. Bu söyleme göre dağ gibi düşünerek ekolojik denge sağlanmalıdır (Leopold, 1949: 135). Doğaya âşık olan bu kişiler, doğayı insanın ona zarar veren davranışlarından korumak amacıyla harekete geçmişlerdir (Şakacı, 2011: 181).

Sığ ve derin ekoloji ayrımı ilk kez Arne Naess tarafından 1972'de "The Future of Third World" (Üçüncü Dünyanın Geleceği) konferansında yapılmıştır. Ardından Naess, 1973'te "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary" (Sığ ve Derin, Uzun Menzilli Ekoloji Hareketleri: Bir Özet) makalesinde sığ ve derin ekolojinin farklarını öne çıkarmıştır. "The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects" (Derin Ekoloji Hareketi: Bazı Felsefik Görünüşleri) (1986) makalesinde ise derin ekolojinin ilkelerini belirlemiş ve onları açıklamıştır. Bil Devall, George Sessions ve Gary Synder ise derin ekoloji kavramına en çok katkı sağlayan diğer düşünürlerdendir (Şakacı, 2012: 95-96).

Naess (1973: 95)'e göre sığ ekoloji temelde refah seviyesi yüksek ülkelerdeki insanların sağlığına ve refahına önem veren korumacı-çevreci harekettir. Ona göre sığ ekoloji insanmerkezdendir (Önder, 1996: 196). Sığ ekolojide doğa cansız yapıdadır ve insan yaratılmışlar arasında en üst konumda olduğundan doğayı dilediği gibi kullanma hakkına

sahiptir. Naess (1994: 2-13)'e göre sığ ekoloji destekçileri, insan-doğa ilişkisinin mevcut düzende onarılabileceğini düşünmektedir. Oysa, sığ ekolojinin öne sürdüğü yöntemlerin uygulanmasıyla sorunların yalnızca ertelenebileceği bilinmektedir. Sığ ekoloji yanlıları temel sorunlardan kaçma eğilimi gösterirken, derin ekoloji sorunların kaynağı olan temel inanç ve varsayımlarla ilgilenmektedir. Bu bakımdan sığ ve derin ekoloji kirlenme, kaynakların kullanımı, nüfus, kültürel çeşitlilik, teknolojinin kullanımı gibi çevre yaklaşımını etkileyen temel faktörlerde birbirinden ayrılmaktadır.

Derin ekolojide insanın hiçbir canlıdan ayrılmadığı bütünsel bir görüş bulunmaktadır. Buna göre modern dünyanın getirdiği yabancılaşmaya karşı olarak (Tamkoç, 1994: 103), karşılıklı bağlılık ve bağımlılık ağı göz önünde bulundurulmalıdır (Önder, 2003: 118). Bu ilişkiler ağından doğan, her varlığın bir değeri vardır (Naess, 2005e: 18). Karşılıklı ilişkiler ve bağlar sonucunda, derin ekolojiye göre temel birim tüm ekosferdir ve gezegeni kapsar durumdadır (Naess, 1994: 14). Derin ekolojinin temel amacı, doğaya dair algıda önemli bir değişim sağlayarak modern toplumların yıkıcı etkisini ortadan kaldırmaktır (Şakacı, 2012: 97). Bu nedenle derin ekolojinin modern yaşamla uyumlanmasının kişisel düşünce biçimlerinin değişmesi ve bu tutumların topluma yayılmasıyla gerçekleşebileceği sonucuna ulaşılabilir.

Naess ve Sessions derin ekolojinin ilkelerini sekiz temel noktada toplamıştır (Naess, 2005: 18-20):

- 1. Yeryüzündeki insan ve insan dışı yaşamın iyi durumda olması ve gelişmesi kendi başına değerlidir.*
- 2. Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin oluşmasına katkıda bulunur ve bunlar kendi başlarına da değerlidir.*
- 3. Yaşamsal ihtiyaçlar dışında, insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakkı yoktur.*
- 4. İnsan yaşamının ve kültürlerin serpilip gelişmesi, insan nüfusunun ciddi ölçüde azalmasıyla mümkündür. İnsan dışı yaşamın gelişmesi için de daha az bir insan nüfusu gereklidir.*
- 5. İnsanın insan olmayan dünyaya müdahalesi aşırıdır ve durum hızla kötüleşmektedir.*

6. *Bu yüzden politikalar değişmelidir. Değişen politikalar, temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıları etkileyecektir. Bu değişikliklerin getireceği sonuç, mevcut durumdan derin bir biçimde farklı olacaktır.*
7. *İdeolojik değişiklik, gittikçe yükselen bir hayat standardını hedeflemekten ziyade, esas olarak hayatın niteliğini değerli kılma yönünde olacaktır. Büyüklük/irilik (bigness) yerine yücelik (greatness) arasındaki farka ilişkin engin bir bilinç oluşacaktır.*
8. *Yukarıda anlatılan noktalara katılanlar, gerekli olan değişiklikleri gerçekleştirmeye doğrudan veya dolaylı olarak yükümlüdürler.*

Bu ilkelerin amacı derin ekolojiye bir platform sağlamaktır. Bu sebeple ilkeler derin ekolojinin temeli olarak tanımlanabilir. Ancak Naess (Naess, 2003: 29-32)'e göre bu ilkelerden birini ya da birkaçını reddedenler derin ekoloji yanlısı sayılamazlar. Öte yandan bu ilkeler nihaî değildir. Farklı düşüncelerden, felsefelerden ve yaklaşımlardan benzer sonuçlara ulaşılabilir. Bu sebeple bu ilkeler, sondan bir önceki ilkeler olarak tanımlanmaktadır (Jardins, 2006: 406). Bir başka deyişle, derin ekolojinin ilkeleri kişisel felsefelerle desteklenmelidir.

Sonuç olarak, radikal ekolojik yaklaşımlardan biri olan derin ekoloji, bireylerin çevre algısında değişim meydana getirerek çevre sorunlarına çözüm bulanacağını önermektedir. Derin ekolojiyle, mevcut çevre yaklaşımı eleştirilmektedir. Kirlilik, kaynakların kullanımı, nüfus gibi açılardan var olan sistemden ayrılmaktadır. Derin ekolojiye göre, bireyler çevreyle olan karşılıklı bağlarını ve bağımlılıklarını fark ederek yaşamlarını sürdürmelidir.

KAYNAKÇA

- Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş*. (R. Keleş, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Görmez, K. (2003). *Çevre Sorunları ve Türkiye* (3 b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kırışık, F. (2013). Ekolojik Sorunların Çözümünde Derin Ekoloji Yaklaşımı. F. Kırışık, & Ö. Sezer içinde, *Siyasal Ekoloji* (s. 49-74). Ankara: Otorite Yayınları .
- Leopold, A. (1949). *Bir Kum Yöresi Almanacağı*. (U. Özdağ, Çev.) Oxford: Oxford University Press.
- Naess, A. (1973). The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary. *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy*(16), 95-100.
- Naess, A. (1994). Derin Ekolojinin Temelleri. G. Tamkoç içinde, *Derin Ekoloji* (s. 9-16). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Naess, A. (2003). *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy* (10 b.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Naess, A. (2005). The Basics of Deep Ecology. A. D. Harold Glasser içinde, *The Selected Works of Arne Naess* (s. 13-20). Drodrecht: Springer.
- Önder, T. (2003). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*. Ankara: Odak.
- Sezer, Ö. (2013). Çevre Korumacılıktan Radikal Ekolojiye. F. Kırışık, & Ö. Sezer içinde, *Siyasal Ekoloji* (s. 17-48). Ankara: Otorite Yayınları.
- Şakacı, B. K. (2011). İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi . *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı .
- Şakacı, B. K. (2012). Derin Ekolojinin Derinlikleri. O. İmga, & H. Olgun içinde, *Yeşil ve Siyaset, Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar* (s. 95-121). Lotus Yayınevi: Ankara.
- Tamkoç, G. (1994). *Derin Ekoloji*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi*. Ankara: Doruk Yayıncılık.